

Sipos Béla a sortűz 75. évfordulója alkalmából állított emléktábla avatáson elhangzott történelmi ismertetője:

Ha egy helység, város vagy falu, egy nemzet vagy egy-egy társadalmi csoport történelmében él, legyen az kellemes vagy kellemetlen jellegű, a múltjának állít maradandó emléket.

Városunk szomorú eseményeit sem szabad, hogy az utókor embere elfeledje. Szent meggyőződésem hogy annak a népnek, amelyiknek van múltja, van jelene, és lesz jövője is.

Még be sem fejeződött az első világháború, amikor annak utolsó hónapjaiban a volt Osztrák-Magyar Monarchiából kiszakadnak az ún. utódállamok: Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia. Az 1918-as esztendő a Csehszlovák Köztársaság megalakulásának is az ideje. Ez az év mezővárosunk történetének és munkásmozgalmi múltjának jelentős határköve.

Köztudott hogy a Csehszlovák Köztársaságot 1918. október 28-án kiáltották ki Prágában. Majd két nappal később, vagyis 1918. október 30-án a Túrócszentmártonban aláírt nyilatkozattal, az ún. Túrócszentmártoni Deklarációval a szlovák nép is csatlakozott a két nappal az előtt kikiáltott köztársasághoz.

A háború győztesei, az antant hatalmak a saját belátásuk és kedvük szerint rendezték a háború utáni Európa felosztását. Az 1918. május 30-án aláírt Pittsburgi Egyezmény alapján az Antant hatalmak beleegyezésével megalakul az első csehszlovák állam, aminek keretében Szlovákia területe önkormányzattal fog rendelkezni. Az egyezményben azt is rögzítették, hogy a leendő Csehszlovák állam demokratikus köztársaság lesz.

A demarkációs vonal 1918. december 24-én történő megállapításával sajnos Szlovákia déli határainak kérdése is lezárult.

Az első világháborúból a vesztesként kikerült magyar állam és az anyaországtól elszakadt magyar lakosság ezt a döntést nem akarta elfogadni, sőt a későbbiekben ezen változtatni kívánt. Ezt a megállapítást az 1919-es esztendő eseményei is igazolják.

A demarkációs vonal meghúzása után a csehszlovák hadsereg végérvényesen elfoglalta a magyar lakosság által lakott s az Antant államok által kijelölt területeket.

Ezt követte az 1919. évi 73-as számú törvény foganatosított régi monarchia beli tisztviselők, hivatalnokok felcserélése.

Ezzel egyidőben az év január havának utolsó napjára tüzték ki a választásokat a községi, városi önkormányzatokban. Városunk, Zselíz ekkor közjegyzőségi székhely volt. Ezekre a választásokra azért is szükség volt, mert a közjegyzőségi hivatal több tisztviselője elhagyta a háború utolsó évében Zselíz városát és így az említett hivatalt kezdetben nem töltötték föl.

Kedves jelenlévők, a történelmi Magyarországon 1918 őszén és 1919 tavaszán két forradalom vihara száguldott végig. A forradalmak rövid idő alatt meghódították az egész országot, de nem lehetett tudni, kinek hódították meg. A munkások és katonák kezdték meg a harcot a régi rendszer megdöntéséért és a vidék dolgozói csatlakoztak hozzájuk. A földművesek, a cselédek és a majorok béresei másképpen képzelték el a győzelem eredményét, mint az ipari munkások a városokban. A nép hatalmát kívánták mindenütt a világosabb, vagy homályosabb gondolatokkal, elképzelésekkel. Ezt követően a Csehszlovák állam területének védelmére a fegyverben álló magyar tanácsköztársaság ellen általános mozgósítást rendelt el.

Az 1919. május 24-ére kihirdetett mozgósítási parancs megjelölte a 40 évig betöltő korhatárt a kötelező katonai szolgálatban résztvevő férfiak számára.

Az 1919. március 23-i zselízi tüntetésben részt vettek a helyi lakosokon kívül a magyar nemzetiségű baloldali beállítottságú csoportok is. Zselízen a múltban egy-egy sztrájk vagy tüntetés megszervezése mindig eredményes volt, hisz városunk lakossága zömében a mezőgazdasági munkásság és a helybéli nagybirtok alkalmazottjainak száma jelentős összetartó egységet alkotott.

Zselíz fő utcáján a mozgósítás elleni tiltakozást sajnos katonai és csendőr sortűz fojtott el.

A prágai belügyminisztérium helyzetjelentésében ezzel kapcsolatban meglehetősen téves, vélhetően szándékosan torzított információk szerepelnek:

„1919. március 20-án (sic!) Zselízen a Párkány-Léva útvonalon katonai behívások elleni (sic!) tüntetések zajlottak le. A rendőrség fegyveres erőket kért. Oroszkáról, a 39. ezredből egy tisztet és 12 közlegényt küldtek ki. A tömeggel való összeütközésben a civil lakosokból hárman (sic!) meghaltak, 12-en megsérültek. Az eset szigorú kivizsgálását elrendelték, a helyzet különben változatlan.”

A súlyosan megsebesültek közül, akik sokkal többen voltak, mint tizenketten, még további ketten életüket veszítették, így a csendőrsortűz áldozatainak száma nem 3, hanem 5, akik név szerint a következők: Várai Anna, Várai Mária Lujza, Nagy János, Fejes Károly, Séda Károly.

Az ő emléküknék adózunk a Váray Károly (az áldozatok hozzátartozóinak leszármazottja) által anyagilag támogatott, Tóth Gyula által elkészített emléktáblával.